

Recensioner

Medeltid och reformation.

Den svenska medeltidens liturgihistoria är obetydligt genomarbetad. Det är därför värdefullt, att Hilding Johansson publicerat en undersökning av Ritus cisterciensis. Gudstjänstlivet i de fjorton medeltida svenska cistercienserklostren var givetvis en avbild av ordens officiella liturgi. Denna skiljer sig från den sekulära i en rad detaljer, såväl i mässordningen (t. ex. det inledande confiteormomentet, tillredandet av nattvardselementen och ministranternas kommunion) som i fråga om vissa med klosterlivet sammanhängande speciella företeelser (capitulum, korporativ bön vid brödernas dödsläger, bortfallet av benedictio fontis på påskaftonen). Den svenska cistercienserritens kalendarium visar i de sanctisserien inslag av svenska provinshelgon med lokal kult. Johansson behandlar i sin bok inte bara cisterciensernas liturgi och klosterliv utan ger även en utförlig bild av orden, dess kyrkorum och allmänna utveckling.

Den svenska reformationstiden är mera genomarbetad ur liturgihistorisk synpunkt. Där emot är märkvärdigt nog hittills de båda reformatoriska förgrundsgestalterna Olaus och Laurentius Petri rätt sparsamt behandlade. Två doktorsavhandlingar under 1964 fyller luckan: Ingebrands om Olaus Petri, Ahlbergs om Laurentius Petri.

Sven Ingebrands bild av den svenske reformatorn bygger på en historisk-kritisk analys av dennes skrifter, av vilka flertalet tillkom under tiden 1526–36. En central punkt i avhandlingen gäller Olaus Petris bibelsyn, som erinrar om Luthers men inte så starkt betonar dialektiken mellan lag och evangelium. Över huvud betonar Olaus Petri inte så mycket lagens funktion att väcka människans samvetsångest eller verka hennes självfrälsning utan låter i stället lag och evangelium stå i ett mera harmoniskt inbördes förhållande. I rättfärdiggörelseläran

fattar Olaus Petri den klassiska lutherska formeln simul justus et peccator i partiell mening: den kristne är delvis rättfärdig, delvis syndare. Med de humanistiska reformatörerna stämmer Olaus Petri överens i sin syn på lagen som norm för trons nya liv: trons frihet från lag och bud innesluter en förpliktelse till att leva efter Guds vilja, sådan den möter i buden. I nattvardsläran dominerar åminnelsemotivet (lik som hos bibelhumanisterna), i Luthers testamentstanken.

Bo Ahlberg har ägnat en specialanalys åt Laurentius Petris nattvardsuppfattning. För denne spelar Bibeln en avgörande roll, och Ahlberg refererar hans hermenevtiska principer, som delvis är av överraskande modern klang. Bröd och vin är partes substantiales i nattvarden, men Laurentius Petri visar föga intresse för spekulationer kring elementen. Däremot betonar han starkt instiftelseordens ställning. De är konsekraionsord, d. v. s. förkunnande ord, avsedda för församlingen, men samtidigt verkar Guds Ord vad det säger. Konsekrationen sker virtute verborum, icke i kraft av prästens vigning. Laurentius Petri kan tala ganska obekymrat om konsekration, förvandling och offer, varvid dock den traditionella terminologien fylls med ett evangeliskt innehåll, i stark och uttalad motsats till den romerska synen. Laurentius Petri undviker att "lokalisera" Kristi närvaro i sakramentet men betonar så mycket starkare den reala närvaron i nattvarden mysterium. Eftersom Kristi lekamen och blod är oskiljaktigt förenade med honom själv, är Kristus själv närvarande i sakramentet, efter sitt ord. Offer tanken hör samman med nattvardshandlingen — inte i mässoffrets form men väl så, att Kristi enda och eviga offer är närvarande i Kristi person och att detta Kristi offer genom utdelandet och kommunionen mottages av nattvardsgästerna.

Sven Kjellerström har i sin bok *Kräkla och mitra* gett en bred och grundlig undersökning av biskopsvigningarna i Sverige under reformationstiden. Petrus Magni i Västerås var den siste svenske biskop, som erhöll påvlig konfirmation och vigning. 1528 och 1531 vigde han biskopar i en rad svenska stift, däribland Laurentius Petri. Denne förrättade inte mer än två biskopsvigningar under sin fyrtioåriga tjänstetid. Detta egendomliga förhållande beror enligt förf. på att senior- och ordinariesystemet under Georg Norman medförde, att biskopsvigningarna blev sällsynta: med ett enda undantag (ordinarierna i Åbo och Viborg 1554) vigdes inte ordinarierna till sitt ämbete, utan deras uppdrag ansågs bero på kungens fullmakt. Inte heller vigdes superintendenterna i de nyinrättade stiftsenheterna. Fram till slutet av 1700-talet fanns det alltså vigda och ovigda stiftschefer sida vid sida. Först 1772 förvandlas superintendenterna till biskopar och vigs till sina ämbeten. Johan III restaurerade biskopsämbetet och önskade, att vid biskopsvigning smörjelse skulle användas, liksom att mitra och krumstav skulle återinföras. Smörjelsen blev dock aldrig föreskriven i Nova ordinantia på grund av det starka motståndet, medan däremot mitra och kräkla accepterades. Efter konungens död återgick man till en mera asketisk form för biskopsvigning, och mitra och kräkla kom ur bruk för att återinföras mot slutet av 1700-talet.

P. E.

Bo Ahlberg: *Laurentius Petris nattvardsuppfattning*. Studia theol. lund. 26. Lund 1964. 28: — kr.

Sven Ingebrand: *Olaus Petris reformatoriska åskådning*. Acta univ. ups.: Studia doctrinae christ. ups. 1. Uppsala 1964. 28: — kr.

Hilding Johansson: *Ritus cisterciensis*. Bibl. theol. pract. 18. Lund 1964. 26: — kr.

Sven Kjellerström: *Kräkla och mitra*. Bibl. theol. pract. 19. Lund 1964. 20: — kr.

Kyrklig skrud i Sverige.

Som ett av de betydelsefullaste bidragen på länge till kännedom om svensk liturgisk praxis torde man utan vidare kunna rubricera docenten Bengt Stolts förra året utkomna bok,

Kyrklig skrud enligt svensk tradition. Arbetet innehåller punktundersökningar beträffande de olika liturgiska klädesplaggen, deras historia, symbolik och användning. Undersökningen omfattar även den prästerliga vardagsdräkten, biskopliga insignier etc. Stolt har här inte bara sammanfattat tidigare rön och iakttagelser utan har också på många punkter framdragit nytt aktmaterial, särskilt ifråga om skrudbeståndet i Sverige under olika epoker och beträffande liturgisk färgpraxis i landet i äldre tid.

Det ligger i sakens natur, att Stolt icke på alla punkter kunnat utreda problemen i hela deras räckvidd: vissa hit hörande frågor torde väl f. ö. aldrig i detalj kunna klarläggas. Men på åtskilliga punkter torde det väl ännu vara möjligt att komma längre. När Stolt på sid. 53 skriver, att "seden att under högmässan predika i alba torde ha upphört under 1800-talet för att på nytt komma till heders i våra dagar", så är därmed icke hela sakläget uttömt. Vad seden att predika i alba beträffar, så har den *snarast* ersatts med bruket att på högtidsdagar, särskilt juldagen, predika i mässkrud, en praxis som Stolt själv omnämner (sid. 45 f.) men icke sätter i samband med bruket att predika i alba. Vad tidpunkten för albans återkomst på predikstolen beträffar, kan kompletteringsvis meddelas, att redan en av Svenska Kyrkoförbundets stiftare, komministern i Oscars församling, fil. dr P. J. Th. Carlsson omkring 1908 uppträdde på predikstolen iförd enbart alba — stolan var då ännu icke alls i bruk. — Stolt behandlar också ingående frågan om assistenternas klädsel vid installationer, vigningsakter etc. Det kan kanske i detta sammanhang vara värt att anteckna, att Nathan Söderblom stundom — såsom vid Forsmarks kyrkas återinvigning 1917 — lät assistera sig vid altaret av en ung präst, iförd enbart alba; övriga assistenter buro mässhakar.

Arbetets slutkapitel ägnas åt frågan om liturgiska färger i nutiden. Stolt tar här till behandling upp en rad viktiga och aktuella frågor, såsom Adventstidens färg, Fastans färger och Domssöndagens färg. Frågan om Domssöndagens ställning i kyrkoåret har ju f. ö. tidigare utförligt granskats av undertecknad i en uppsats i denna tidskrift från år 1962, sid. 51–52, vilket Stolt icke observerat. Han hade eljest

därifrån kunnat hämta ytterligare stoff för att underbygga sin i och för sig fullt korrekta uppfattning om Domssöndagen såsom en Trefaldighetssöndag med grön karaktär. — På grund av sin ingående kännedom om äldre svensk praxis beträffande liturgiska färger är Stolt i sin uppfattning läst eller i varje fall starkt påverkad av äldre svensk ordning. Därav kommer bl. a. Stolts favoriserande av den blå färgen för bottiderna. Violet karakteriseras som en modern romersk företeelse. Över huvud taget är Stolt benägen att beteckna 1900-talets hävdvunna färgpraxis i vårt land såsom romerskt influerad. Den har ursprungligen fastställts för den romerska kyrkan 1570 och först väsentligen senare där vunnit burskap, för att sedan via den lutherska paramentsrörelsen i Tyskland på 1800-talet hitta vägen till vårt land. Här har ju allmänt under 1900-talet pläderats för vitt på högtidsdagarna (Kristusfesterna), rött på Pingst och martyrdagar, violett under Advent och Fastan, grönt under Trefaldighets- och Trettondagstiden samt svart på sorgedagar, särskilt Långfredagen. Det är uppenbart, att Stolt icke gillar denna ordning, som nu verkligen vunnit fotfäste i vårt land, och som vårt kyrkofolk kan. Han presenterar — tydligen såsom förebildlig — den färgkanon, som används i S. Ansgars studentkyrka i Uppsala (Stolt är ju stiftelsens ordförande). I anslutning till äldre praxis skulle sålunda, menar Stolt, på högtidsdagarna användas kyrkans bästa skrud alternativt till vitt och på Pingstdagen alternativt till rött. På denna punkt är recensenten av annan mening än Stolt. Låt vara att den färgpraxis, som allmänt omfattas i Svenska Kyrkan av idag, ytterst har romerska förebilder: den är dock logisk, klart didaktisk och konsekvent. Den har ett budskap till kyrkobesökaren. Den är analog med kyrkomusik och texter. Jag anser det dessutom förtjänstfullt att den företer allmänkyrkliga drag. Beträffande den blå färgen som fastefärg bör det nog framhållas, att en blå skrud i *den moderna utformningen* har föga av botkaraktär: den är för ljus och glad på något sätt. Rent psykologiskt är den ödsliga violetta färgen mycket mer talande. Frågan är väl, om inte våra gamla blå fasteskruddar var dystrare och mera tjänliga för sitt syfte än t. ex. de mycket "trivsamma" blå faste-

skrudarna i Strängnäs domkyrka. Stolt pläderar vidare för den röda färgens vidsträcktare användning alternativt med den gröna under Trettondagstiden och — under passionstiden. Vad den första beträffar, är det känt, att rött är den gamla färgen på Trettondagstidens och Trefaldighetstidens söndagar, varför i så fall alternativet borde gälla båda efterfirningstiderna i vårt kyrkoår. Men varför införa en utdöd praxis, som efterföljts av en annan, mot vars bruk inga rimliga invändningar synes kunna anföras? Mot förslaget att använda rött under tiden Femte sönd. i Fastan — Stilla Veckan — ett förslag vars symbolik förvisso är djup och talande — kan dock anföras, att ett införande av den röda färgen, martyriets och Andens färg, skulle sätta myror i huvudet på den gudstjänstfirande församlingen. Över huvud taget har man en känsla av att Stolts synpunkter på de liturgiska färgerna är en "finsmakares" synpunkter. En ordning för liturgiska specialister är knappast tillämplig på församlingsplanet. Den ordning, som nu tämligen allmänt tillämpas i vårt land, har dock tillkommit till följd av strävanden från Kyrkans vänner, från liturgiskt kunnigt och insiktsfullt folk, låt vara att de icke ägt Stolts ingående kännedom av äldre svenska förhållanden. Personligen håller jag före, att inga andra reformer bör företagas beträffande de liturgiska färgernas användande i vårt land än sådana, som dikteras av påvisandet av uppenbara principiella oriktigheter. Sålunda bör, som Stolt framhåller, oskicket att göra Domsöndagen till en botdag med violett — stundom rentav svart! — färg på allt sätt motarbetas.

Vad som här anförts gentemot Stolts synpunkter, är snarast att betrakta som ett diskussionsinlägg. Framställningen ger ju också rikt stoff för en fortsatt, saklig debatt. Att jag här så utförligt berört frågan om de liturgiska färgerna, vilket bara är en detalj av Stolts framställning, beror på denna frågas omedelbara aktualitet för svensk gudstjänstliv av idag. Därmed är icke sagt, att inte också åtskilligt annat i boken skulle vara av största vitalitet för dagens kyrkoliv. Bengt Stolt har genom sin utomordentligt värdefulla och betydelsfulla studie i kyrklig skrud enligt svensk tradition gjort sig förtjänt av ett stort och upp-

riktigt tack från liturgierna alla vänner i landet. Även om forskningen på detta område går vidare, kan man icke komma ifrån Stolts grundläggande insatser.

Bengt Ingmar Kilström.

Anm. I anledning av att recensenten i ovanstående recension för på tal den vid S. Ansgars studentkyrka i Uppsala tillämpade färgcanon har red. från doc. R. Holte erhållit följande förtydligande: Denna canon tillämpar icke de av doc. Stolt föreslagna alternativen bästa skrud på högtidsdagar och rött under trettondedagstiden, däremot blått som advents- och fastefärg och rött under den egentliga passions-tiden (fr. o.m. 5 s. i Fastan).

Bengt Stolt, Kyrklig skrud enligt svensk tradition. Diakonistyrelsen.

UPPSALA DOMKYRKAS TEXTILA SKATTER

I allt för ringa grad och omfattning torde det vara känt vilka skatter våra svenska kyrkor — både de små sockenkyrkorna och de stora stiftshelgedomarna — har, skatter hörande till kyrkans skrud och inredning av ofta hög ålder och utomordentligt kulturhistoriskt värde. Sin funktion i gudstjänstliv och lokal miljö har de fyllt från århundrade till århundrade utan att någon reflekterat över den märkliga kontinuitet, som här ger en i egentlig mening påtaglig förbindelse med gångna generationer, vilkas tros- och tankeliv vi förlorat varje annan förbindelse med. I den meningen är våra kyrkor de märkligaste museala miljöer vi har. Och lägger vi därtill att de också har arkivalier, som kontinuerligt belyser miljöns tillkomst och funktion skulle man önska, att det bleve mera känt för alla, att kyrkan inte bara är det lokala gudstjänstlivets centrum. Det är också bygdernas hittills främsta insats på det miljöskapande området.

Uppsala har sedan 1164 varit ärkebiskops-säte. Givetvis föreligger för rikets kyrkliga centrum en särskilt hög grad av representativ praktutveckling och ansamling av minnen med anknytning till händelser av skickelsediger art i kyrkans liv och rikets historia. Sankt Eriks

skrin med relikerna av den efter sin död helgonförklarade konung Erik Jedvardsson, unionsdrottningen Margaretas "Gyllene klädning", de dräktplagg som tillhört de år 1567 under Erik XIV:s medverkan mördade Sturarna har för den stora allmänheten med deras anknytning till dramatiska och bloddrypande händelser dragit uppmärksamheten till sig. I sin bok "Textila skatter i Uppsala domkyrka" har fil. dr Agnes Geijer, vår lärda kännare av medeltida textilkonst, i första hand velat framhålla att dessa textilier har ett egenvärde på grund av sin sällsynthet, skönhet och höga kvalitet samt att de har en större betydelse som forskningsmaterial internationellt sett än som nationella relikier. Med sin ingående kännedom om svensk kyrklig textilkonst och sin stora lärdom i internationell textilhistoria, ger förf. en presentation av skrudkammarens textilier i en beskrivande katalog utförd med klarhet och koncentration. Varje grupp får en introduktion, som klargör dess historiska sammanhang och varje föremål en stilhistorisk och ikonografisk bestämning. Förf. ger också hänvisningar till litteratur, där objekten tidigare behandlats.

Katalogen indelas i fyra avsnitt: medeltidens, den efterreformatoriska tidens och de sista hundra årens skrud fram till 1930 samt profana textilier. Dessutom ger förf. i den historiska orienteringen en översikt över skrudbeståndet genom tiderna med en intressant statistik över frekvensen av liturgiska plagg i inventarier från medeltiden, 1652, 1693 och i det nuvarande beståndet. Som framgår härav finnes äldre inventarier, vilka i boken återges i ett appendix tillsammans med testamentshandlingar från 1314 och c:a 1320. Det lägger ytterligare ett stort plus till katalogen att ha tillgång till terminologiska och deskriptiva primäruppgifter. Föremåls- och materialbenämningarna ger den specialintresserade många värdefulla notiser och allmänheten en suggestiv miljöbild. I ett inventarium upprättat 1693 finns uppgift om två västgötatäcken. Om det införts detta år är det så vitt jag vet första gången detta alster av den västgötska hemslöjden, som sedan kom att figurera ända fram till 1800-talets slut, över hela Norden, anföres. En annan intressant post i inventariet är 2 st. "brudeförskioth" tydligen hörande till de klädesplagg som svenska kyrkor

ofta tillhandahållit tillsammans med brudkronan och som illustrerar en kyrklig sed, vilken i hög grad är en svensk affär. Det är visserligen en mycket liten del av vad som beskrives i inventariet, som bevarats, men det bildar ändå även internationellt sett ett mycket betydande bestånd av framför allt medeltida textilier, av vilka de förnämsta är ärkebiskop Folkes kåpa från c:a 1270, ärkebiskop Nils Allesons påvliga skrud från 1295, senmedeltida skrudar samt mässhakar från den svenska kyrkomålarens och brodörens, Albert Pärlisticakares verkstad, verksam i slutet av 1400-talet och början av 1500-talet. En ärkebiskopsskrud förfärdigad för Erik XIV:s kröning, skrudar från 1600-talet och 1700-talet utgör de märkligaste från efterreformatorisk tid. I dessa skrudar har brukats de förnämsta kinesiska och italienska siden från 1200- resp. 1300- och 1400-talen. Franska, engelska och inhemska broderiateljéer har utfört de mest utsökta arbeten i silke, guld- och silvertråd, pärlor och ädla stenar.

Agnes Geijer understryker starkt det anseendet och den prestige som de textila konsterna åtnjöt under medeltiden och ännu fram på 1700-talet samt den betydelse de fick för spridningen av nya stilformer. Från Kina, Indien och medelhavsländerna till Västeuropa och Skandinavien har de dyrbara tygerna spritts genom den välorganiserade fjärrhandeln med tyger. Det är fascinerande perspektiv som Uppsalamodens textila skatter ger, och de har här presenterats i en påkostad utstyrelse som på ett värdigt sätt speglar dess internationella betydelse. 79 planscher i svart-vitt och fyra färgbilder ger katalogen karaktären av praktverk, fast priset är så lågt som 22:— kr. Boken utkommer också i en engelsk upplaga, vilket med hänsyn till det intresse som föreligger från utlandet, är synnerligen tacknämligt.

Anna-Maja Nylén

Agnes Geijer: Textila skatter i Uppsala domkyrka från åtta århundraden. Uppsala 1964. 85 s. 79 pl. i svart-vitt, 4 färgbilder. Inb. 22:— kr. Almqvist & Wicksell.

MGG 11

Elfte bandet innehåller sådana — även kyrkomusikaliskt sett — viktiga översiktsartiklar som Renässans och Romantik samt specialartiklar såsom Responsorium, Res facta, Rhythmus, Sanctus. En intressant orientering om modernt slagverk, instrument och notation, ger den kände slagverkaren Chr. Caschel.

G. Z.

Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Allgemeine Enzyklopädie der Musik herausgegeben von Friedrich Blume. Bärenreiter. Band 11: Rasch-Schnyder.

NY KYRKOMUSIK

Orgelmusik

Gunnar Thyrestam har utgivit sjätte häftet med små orgelstycken under rubriken *Fantasiae sacrae* (Noteria, kr. 7: 50). Liksom vart och ett av de tidigare häftena innehåller detta sju stycken, främst (enligt förordet till häfte 1) tänkta för småorglar. Utan tvekan är detta det intressantaste häftet, och det skall bli spännande att se ev. kommande. Alla thyrestamska ingredienser (inklusive tvärstånden) finns med, men samtidigt finns det något mera, något som tyder på en nyorientering hos tonsättaren, något i stil med vad som möter i hans *Triopartita* för orgel från 1954. I två stycken går tonsättaren utanför och nedanför orgelns normala tonomfång. Hur skall det spelas?

”Tre mässaer för orgel” av Torsten Sörenson hör onekligen till det allra intressantaste inom de senaste årens nya svenska orgelmusik (SKDB, kr. 7: 50). Som grund för de tre styckena har Sörenson valt tre mässelodier ur IV. serien, nämligen *Kyrie* och *Sanctus* från 900-talet samt *Agnus Dei* från 1300-talet. Sörenson använder sig av ett kontrapunktiskt skrivsätt av högsta klass med den mest utsökta stämavvägning. Styckena är tekniskt mycket överkomliga, och i synnerhet de båda yttersatserna är ypperliga som *communiomusik*. Häftet bör finnas i varje bibliotek med orgelmusik. Det är fin orgelmusik, som nu skapas i rikets andra stad!

Finn Viderø har utgivit ett tillägg till sin orgelskola "Kirketonearterne, Harmonilære og Modulation" (Wilh. Hansen, kr. 7:—). Först presenteras kyrkotonarterna med exempel på harmonisering, utan kommentarer. Andra delen Harmonilære og Modulation behandlar treklanger, talar om utsmyckningar och modulation m. m. men med mycket för få övnings-exempel. Att Viderø inte använder sig av funktionsteorien utan stegteorien förvånar storligen. Häftet, som säkerligen inte tillkommit i avsikt att vara lärobok i harmonilära utan främst tar sikte på preludiering och koralspel, är med sina 20 sidor väl kortfattat men kan med utförliga muntliga kommentarer från lärare fylla en upp-gift.

Solosånger

Den sakrala musik, som idag skapas och ut-gives, är till mycket stor del komponerad för kör eller orgel, medan däremot nya solosånger är tämligen sällsynta. Måhända är detta i sin ordning, då vi ju inte har så stort behov av solosånger i jämförelse med musik för kör eller orgel. Önskvärt vore dock, att det även kom-ponerades nya solosånger av god kvalitet. Den flitigaste kyrkotonsättaren i vårt land av solo-sånger är förmodligen Albert Runbäck. Han utgav under fjolåret en samling sånger med titeln "Människosonen" (Noteria, kr. 9:—). Det är fem sånger med orgelackompanjemang till texter från Matt 5:1–10, Sv. ps. 607 och av Elisabeth May, Kerstin Hed och Gunnar Hjorth. Sångerna betecknas liksom Runbäckes tidigare av enkelhet och naturlighet och är ett värde-fullt tillskott till repertoaren. På Gummesons bokförlag har utkommit ett häfte "Gud kallar" (pris kr. 5:50), andliga sånger och arior för soloröst med orgel eller piano av Gunno Södersten. Bland det skiftande innehållet finns många rekommendabla ting. Två mycket an-vändbara saker för soloröst, nämligen "Hela världen fröjdes Herran" av E. Kindermann och "Men när tempelsången stiger" av S.-E. Jo-hanson behandlas nedan.

Barnkörmusik

Alla ledare för barnkörer, som haft en öns-kan och en strävan att verkligen foga in sin körs medverkan i högmässan, måste ha hälsat

de fyra delarna av samligen Evangeliespråk med största glädje och tillfredsställelse. Här fanns nämligen en repertoar för årets samtliga sön- och helgdagar att ösa ur och i allmänhet inte svårare, än de flesta barnkörer skulle kunna klara av det. Ytterligare ett värdefullt tillskott är fyra "En- och tvåstämmiga motet-ter" med orgel av Egil Hovland (SKDB pris 90 öre/st.). De fyra motetterna är "Jag är vä-gen och sanningen och livet" (Joh. 14: 6, 1–2 och 4) för 3. sönd. e. Påsk, "Vad hjälper det en människa" (Matt. 16: 26, 24–25) för 1. sönd. e. Tref., "Kommen, ty nu är allt redo" (Luk. 14: 17, 9: 62, 14: 27) för 2. sönd. e. Tref. och "Himmel och jord" (Matt. 24: 35, 1. Tess. 5: 9 –10) för 25. sönd. e. Tref. Den sistnämnda torde även vara användbar på Sönd. före Domssönd., då den hämtat sin text från såväl denna dags III. årgångens högmässotext som III. årgångens aftonsångstext. Samtliga motetter utom "Kommen, ty nu är allt redo" är enstä-miga. Uppbyggnaden är ABA-form med B-delen i recitativisk stil, och denna del kan enl. anvisningarna utföras solistiskt. Såväl sång-stämmor som orgelsats är lätta, och anvisningar om tempi, nyanser, registreringar m. m. är klara och utförliga. Orgelsatsen går i samtliga fall att spela manualiter. Hovlands små motet-ter bör snart komma att finnas representerade på alla kyrkliga barnkörens repertoar. De är värda det.

Fem nyheter i serien "Kyrkans Barnkör" (SKDB) har utkommit under 1964, alla med anknytning till Uppsala Domkyrkas Koralkör. Körens ledare Olle Scherwin har utgivit en högst välklingande sats för 4-st. barn- el. dam-kör på Magnificat i VIII. psalmtönen. Valde-mar Söderholm har tillägnat nämnda kör mo-tetten "Jag gladdes, när man sade till mig" (Psalt. 122), och Daniel Olson har för samma kör tonsatt tre Psaltartexter "Ett har jag be-gärt av Herren" (Psalt. 27: 4–6) för Tretton-dagstiden, "Nädig och barmhärtig" (Psalt. 145: 8–13) för Kyndelsmässodagen eller söndagar i allmänhet samt "Herre, hör min bön" (Psalt. 102: 2–3) för Botdagen och Passionstiden. Samtliga söderholmska och olsonska alster, skrivna för trestämmig kör, är av bästa märke. Ett särtryck ur den för några år sedan utkomna samlingen "Sjung Barn" av A. Frostenson och

Gunnar Thyrestam, nämligen "Var kommer de ljusaste drömmarna från?" för unison kör med orgelackompanjemang, noteras från SKDB. Ytterligare en nyhet från samma förlag skall här nämnas, nämligen en utsökt tonsättning av Sv. ps. 600: 3—4 "Men när tempelsången stiger" av Sven-Eric Johanson. På notbladet är den angiven att utföras för mezzosopran el. baryton och orgel men torde med fördel kunna sjungas av en unison barnkör.

Fyra nyheter från Noteria föreligger, nämligen tre satser av J. H. Åberg, "Du, o Gud är livets källa", "In dulci júbilo" och "O du, som skapat stjärnors här" samt av 1600-tals-tonsättaren Erasmus Kindermann, "Hela världen fröjdes Herran". Den första satsen av Åberg är en kantoreisats för tre stämmor eller instrument över sv. ps. 535. Olika utförandeförslag finns angivna på bladet till denna användbara sats. "In dulci júbilo" har fått en enkel och okomplicerad trestämmig sats. "O du, som skapat stjärnors här", den medeltida adventshymnen "Creator alme siderum" (ur Adventsvespern och Kyrkovisor för barn nr 716), har legat till grund för en trestämmig sats. De två motstämmorna är fyndigt skrivna i kanon mot första stämmans c. f.

Gustaf Ruuth har bearbetat och på Noteria utgivit en liten kantat för unison kör (eller solo), två melodiinstrument och generalbas av Erasmus Kindermann. Som svensk text har Ruuth använt Sv. ps. 8 "Hela världen fröjdes Herran". Samma lilla kantat finns i samlingen "Evangelisk körmusik" men med två andra texter, "Herre Jesu, du är vägen" och "Loven Herren". Utan tvekan är det bättre, när man väljer texter utanför psalmboken: Kantaten består av en sinfonia för de två melodiinstrumenten (blockflöjter kan gärna användas) med generalbas, varefter kommer den unisona körsatsen till generalbasackompanjemang, och sinfonian upprepas efter varje vers. En jämförelse mellan de två föreliggande utgåvorna är intressant. Gustaf Ruuth följer i sin generalbassats melodiinstrumenten och sångstämman alltför mycket, i motsats till Rolf Stenholm, vilken svarar för generalbassatsen i den andra utgåvan, som vinner på denna frigjordhet. Originaltonarten är C-dur, men Noteria presenterar dessutom en version i D-dur, vilken ur sånglig

synpunkt och inte minst med tanke på barnkör är att föredraga. Stycket är högst välkommet och kommer säkerligen att användas flitigt.

Albert Sjögren

Kantater m. m.

Ett värdefullt tillskott av passionsmusik har vi fått genom Albert Sjögren, som tagit initiativ till och i samarbete med Per David Eby givit ut en svensk version av Augustin Pflegers passionsmusik "Jesu sju ord på korset" från omkr. 1670 för soli (SATB), kör och instrument. Generalbas och instrumentalstämmor (2 viola eller ev. 1 violin och 1 viola) får hämtas från Möselers utgåva. Pflöger är en betydande företrädare för den monodisk-konsertanta kyrkostilen mellan Schütz och Buxtehude. Vokalpartituret på Norbergs förlag är som vanligt lättläst. Genom att den tyska originaltexten medföljer den svenska översättningen framstår den senares förtjänster omedelbart. Mycket få rytmiska ändringar har behövt göras, och den tårdrypande tyska poesi, som är insprängd i bibeltexten, har lyfts upp från det sentimentala till det innerliga. En till synes så obetydlig detalj som att den svenska versionen försetts med orienteringsbokstäver gör denna till en — i högre grad än den tyska — "praktisk" utgåva.

Tre nykomponerade små kantater, representerande var sin stil — varav dock bara en kan kallas ny musik — härrör från Sigvard Larson, Lars Egebjör och Sven-Eric Johanson. Larsons Julkantat för soloröst eller barnkör, unison manskör, blandad kör och orgel (Missionsförb.), som bygger på bibelord och en psalm av Paul Gerhardt, skulle kunna läggas in i ett julspele. Musiken är mycket lätt och utmärks knappast av någon större originalitet.

Egebjörers Kyrkokantat nr 2 för soli, kör och orgel till texter ur Svenska Psalmboken (Eriks) erbjuder även andra besättningsmöjligheter, t. ex. stråkorkester och orgel. Kantaten uppvisar en stilblandning, vars romantiska ingredienser ibland är banala. Mest konsekvent förefaller sats IV att vara, en Meditation för orgel, som kunde haft underrubriken *Hommage à Rheinberger* (eller någon kollega till honom).

Ett annat språk talar Sven-Eric Johanson i sin Adventskantat (Mätt 21: 1-9) för sopran, alt, baryton, (block)flöjt och continuo ev. blandad kör. Fakturen är mycket enkel och texten bäres fram uttrycksfullt i fyra recitativ av och 3-stämmig Hosianansats.

Slutligen kan nämnas Buxtehudes motett *Benedicam Dominum in omni tempore* (Psalt. 34: 2-4), ett 24-stämmigt verk för två vokalkörer och fyra instrumentalkörer (Norbergs-Noteria), utgivet av T. Nilsson efter en handskrift i Uppsala universitets bibliotek. Verket kommer säkert till sin rätt även i en kyrka med mindre dimensioner än Uppsaladomen, där det uruppfördes vid ärkesätets jubileum. Det komponerades troligen 1683 som beställningsverk för någon större kyrklig festlighet. Partitur om 60 sidor jämte instrumentalstämmor och körpartitur står till förfogande för den som kan uppbåda dessa resurser: Kör I: 2 violiner och cello/kontrabas, Kör II: 4 trumpeter, Kör III: solistkvintett, Kör IV: 2 oboer (el. trumpeter) och fagott, Kör V: 3 basuner, Kör VI: fyrstämmig blandad kör, samt continuo.

G. Z.

Var finns preludiet?

På Nordiska Musikförlaget har Lars Anderblad utgivit "Var finns preludiet?" - register innehållande c:a 2500 preludiehänvisningar till koraler i den svenska koralboken. Litteraturen i detta register har granskats efter principen korta, medellånga och långa preludier. Ett grundligare detaljstudium av koralskatten för orgel från de olika epokerna hade sänkt siffran 51 och höjt c:a 2500. I Regers op. 67: 1 nr. 18 finns till exempel ett festligt förspel till 596 och i Wikanders "Tre Pingstmelodier" ett till 132, vilka båda i Anderblads register saknar preludier. Till 565 lämnas blott ett alternativ. "Fyra koralförspel" av Oskar Lindberg, som ingår i utgivarens litteraturförteckning, har ett förspel till "En fridens ängel." Som goda exponenter för svensk orgelkoral på traditionell grund står Wikanders sonata över 212 och passacaglia över 359, vilken är ett utmärkt

introtituspreludium i processionssammanhang trots tretakten, samt Gottfrid Bergs fem koralpartitor (62, 96, 216, 298, 475). Söderholms partita över 123 och Hedwalls över 571 visar svensk orgelkoral på nya vägar. Detta och mycket annat borde ha inrymts i Anderblads register. Det stort tilltagna utrymmet för kompletteringar kommer väl till pass.

Henrik Cervin

Lars Anderblad: Var finns preludiet? NMF 5950. 12: - kr.

Evangelisk Körmusik.

En utomordentlig idé, som fått ett utomordentligt utförande! Detta kan utan överdrift sägas om samlingen "Evangelisk Körmusik". Samlingen innehåller inte mindre än 106 satser för olika besättningar, från unison till flerstämmig kör med eller utan instrument. Satserna är ordnade för olika kyrkoårsdelar eller samlade under rubriker som Lovsång, Bön, Guds ord, Morgon, Afton etc. Tidsmässigt spänner samlingen över fem århundraden med tonsättarnamn som Othmayr, Palestrina, Byrd, Gibbons, Lechner, Schütz, Schein, och Scheidt fram till Distler, Söderholm, Thyrestam, S.-E. Johanson m. fl. nutida tonsättare. Dessutom finns ganska många folkmelodier. Allt detta är i och för sig inte så märkligt, men härtill kommer att varje stycke försetts med utförliga kommentarer och instruktioner för både sångare och körledare. Boken innehåller dessutom två viktiga kapitel för alla som sysslar med kör och körsång, nämligen "Körmetodik" av Helge Lidén och "Tonbildning" av Göte Strandsjö. Boken rekommenderas på det allra varmaste till alla körer och körledare, och utgivarna Gunnar Eriksson och Torgny Erséus tackas och lyckönskas för det fina arbetet. Nu får man bara önska och hoppas att SKS rekommenderar samlingen för alla våra studerande kyrkokörer.

Albert Sjögren

Evangelisk Körmusik. FSF. 38: - kr.

"Det är en ros utsprungen".

Under denna titel har Hjärdis Blomqvist samlat melodier kring Maria och barnet, som är en fortsättning på hennes i fjolårets Svenskt Gudstjänstliv av mig anmälda "Du ädela ros". Här återfinnas folkvisor, julvisor, latinska skolsånger ur Piae Cantiones 1582 samt — icke minst — julpsalmer ur 1695 års psalmbok.

Många mer eller mindre bortglömda pärlor från äldre svensk tradition ha här hämtats fram och man är författarinnan verkligen tacksam för hennes utgåva av dessa klassiska hymner.

Bengt Ingmar Kilström.

*Hjärdis Blomqvist, Det är en ros utsprungen.
Förl. Piccolo.*